

Gulbenes novads

Zanders Ojārs

Publicēts: 08.11.2022.

(11.03.1931 – 31.03.2018)

No Jaungulbenes puses nākušā novadnieka Ojāra Zandera mūžs saistīts ar grāmatām. Bez pārspilējuma var apgalvot, ka viņam ir ļoti nozīmīga loma Latvijas grāmatniecībā: reto grāmatu un rokrakstu vākšanas jomā viņš ir Jāņa Misiņa un Kārļa Egles iedibināto tradīciju turpinātājs, literatūrpētnieks, kultūrvēsturnieks, grāmatzinātnieks un dzejnieks. Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja un Latvijas Akadēmiskās (Misiņa) bibliotēkas ilggadējs darbinieks. Zinātņu akadēmijas goda doktors. Vairāku augsti novērtētu grāmatu un ap tūkstošiem zinātnisku publikāciju autors, kas pamatā vēsta par kultūras mantojumu, kultūru mijiedarbību un Rīgas grāmatniecību.

Ojāra Zandera šūpulis kārts Jaungulbenes pagasta "Lejiesos". Savu tēvu Oskaru Zanderu, profesionālu Gulbenes fotogrāfu, dēls atceras kā čaklu un darbīgu cilvēku. Daudz grāmatu mājās neesot bijis, pamatā par fotografēšanu un celtniecību, kāda pavārgrāmata mātei un, protams, Bībele. Taču puisim interesējusi citas ievirzes literatūra. Atmiņās par bērnību viņš raksta: "Jau pirms skolas gaitu sākuma biju izlasījis labu grēdu grāmatu, pateicoties citiem ļaudīm, no kā dabūju grāmatas lasīšanai. Kopš pamatskolas pirmās klases sāku veidot nelielu grāmatu krājumu – cik tas bija iespējams no tēva dotās nelielās kabatas naudas. Divpadsmit trīspadsmit gadu vecumā tuvāk iepazīnu Zentas Mauriņas un Konstantīna Raudives darbus. Pārdzīvoju, ka mana nelielā bibliotēka sarkanās armijas aviācijas uzlidojuma laikā sadega. Kā stāstīja aculiecinieki, toreiz grāmatas uguns liesmās esot lidojušas kā putni ar apdegušiem spārniem."

Paša pieredzētais pusaudža gadus bijis pamatā tam, no kā veidojusies izpratne par Latvijas vēsturi un kultūru. "Atceros, kā 1940.gada 16.jūnijā mani vecāki asarām acīs klausījās, kā Latgales dziesmu svētkos Daugavpilī dzied Latvijas himnu, saprotot, ka krievu tanki jau ir pie mūsu valsts robežas. Mana tēva celtajā skaistajā mājā Gulbenē 1940.gadā ienāca sarkanās armijas oficiers un pateica – jums tik lepns nams. Pats varat sarūmēties, bet es ar savu ģimeni apmetīšos jūsu dzīvoklī. Vēlāk savām acīm redzēju aizrestos vagonus Gulbenes stacijā, kur bija Litenē sagūstītie virsnieki."

1951.gadā Ojārs beidza Gulbenes vidusskolu, piecus gadus vēlāk ar izcilību Rīgas Pedagoģiskā institūta Svešvalodu fakultāti, kam sekoja četri pedagoģiskā darba gadi: divi Apes vidusskolā, divi – par svešvalodu pasniedzēju Daugavpils Pedagoģiskajā institūtā.

Tuvāk savam grāmatnieka aicinājumam Ojārs Zanders nokļūst 1960.gadā, kad sāk strādāt par zinātnisko līdzstrādnieku Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejā, jo ir izdevība sastapties ar vērtīgu grāmatu kolekcijām un interesantiem rokrakstiem. "1966.gadā, kad senajā Knipskas skolā vajadzēja izveidot Druvienas novadpētniecības muzeja pirmo ekspozīciju, dzīvoju Kārļa Egles mājās "Mazvasaraudžos". Tad arī vairāk iepazīnāties, sadraudzējamies. Kārļa Egles mudināts un iedrošināts, pārgāju darbā uz republikas Zinātņu akadēmijas Fundamentālo bibliotēku, lai pēc labākās sirdsapziņas turpinātu J.Misiņa un K.Egles iedibināto darbu – reto grāmatu un rokrakstu vākšanu." Ilgajos darba gados O.Zanders tos papildinājis, vācis dažādus materiālus un rokrakstus arī par citiem ievērojamiem novadniekiem, sadarbojoties ar Rankā dzimušo literātu Kārli Kraujiņu, izcilo novadpētnieku, sinolieti Jāni Kučeru un citiem. Zanderu saistījušas spēcīgas personības, daudz ir publikāciju par izciliem gleznotājiem, mūziķiem, zinātnes, izglītības un kultūras darbiniekiem, arī bibliotēku darba entuziastiem J.Misiņu un brāļiem Eglēm. Pēdējie 15 gadi veltīti galvenokārt Rīgas grāmatniecībai, tās grāmatu ceļiem gadsimtu gājumā. Viņa monogrāfija "Senās Rīgas grāmatniecība un kultūras Hanzas pilsētu kopsakarā" tika atzīta par 2000.gada izcilāko devumu. Ojāru Zanderu nevar uzskatīt par "sausu grāmatu tārpu". Viņa pētījumos jūtama pasaules plašuma elpa, kuru spēj radīt tikai zinātnieks ar plašu erudīciju.

Kopš skolas gadiem Ojārs rakstījis arī dzejoļus, tie publicēti žurnālos, periodikā un dzejas dienu izdevumos, taču kopīgā krājumā "Dažādu gadu balsis" tie apkopoti tikai 1999.gadā.

Ojāra Zandera darbs ticis novērtēts ar vairākiem apbalvojumiem: 1999.gadā viņš saņēma Valsts kultūrkapitāla fonda mūža stipendiju par ieguldījumu Latvijas kultūrā, 2003.gadā – Rīgas balvu par mūža ieguldījumu Rīgas grāmatniecības un kultūrvēstures izpētē, 2013.gadā – Zelta ābeles balvu par mūža ieguldījumu latviešu grāmatniecībā. Kopš 2002.gada viņš ir Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieks.

Avoti:

Ojārs Zanders : [novadpētniecības mape : par Ojāru Zanderu] / sakārtojusi Gulbenes novada bibliotēka. - Gulbene : Gulbenes novada bibliotēka

<http://literatura.lv/lv/person/Ojars-Zanders/872121>

https://www.gulbenesbiblioteka.lv/faili/autografs/2f_zanders.pdf

<https://www.gulbene.lv/lv/goda-bibliotekas-katalogs/zanders-ojars>